

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію
Халайцана Володимира Петровича
«МИСТЕЦТВО ПАРКОБУДУВАННЯ В КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ
ПОДІЛЛЯ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства –
26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство)

Історія садово-паркового мистецтва демонструє різні приклади створення садово-паркових композицій. Кожна епоха запропонувала свій варіант перетворення природних ландшафтів відповідно до особливостей розвитку тієї чи іншої культури. Тому аналіз творів садово-паркового мистецтва повинен здійснюватися із всебічним охопленням всіх явищ у культурі певної епохи, у взаємодії традицій паркового мистецтва з новітніми досягненнями, з урахуванням усіх факторів впливу.

При всій різноплановості досліджень садово-паркових композицій, культурно-мистецький простір проблеми, зокрема вплив філософсько-світоглядних уявлень щодо організації ландшафтів та роль культурного життя у мистецтві побудови парків часто залишаються поза увагою дослідників. Погоджуємося з думкою здобувача про те, що «особливу роль повинні відігравати розвідки регіонального рівня, де одним із провідних завдань є виявлення взаємозв'язку загальних історичних закономірностей паркобудування в Україні й світі з місцевими особливостями, що визначають актуальність проблем, які розглядаються у дисертації» (с. 15).

Також слід зазначити, що протягом останніх років культурологічний аспект розгляду природних ландшафтів стає об'єктом пильної уваги не лише екологів, а й філософів, культурологів, представників інших гуманітарних напрямів, оскільки в умовах екологічної кризи необхідна сьогодні світоглядна переорієнтація особливо потребує вивчення навколишнього середовища як естетичної цінності. Відтак, дисертація Халайцана Володимира Петровича є

серйозним, оригінальним дослідженням, актуальність якого не викликає сумніву.

Метою дисертаційної роботи В.П. Халайцана було розглянути характерні особливості просторової структури, естетичні якості середовища, стильові риси ландшафтно-паркових зон Поділля кінця XVIII – початку XX століть як цілісного явища у мистецтві.

Наукова новизна дослідження полягає у кількох аспектах. Вперше описано з позицій дослідження ландшафтної композиції ряд маловідомих парків Поділля, введено до наукового обігу значну кількість документального матеріалу, що в культурологічному аспекті раніше не застосовувався та висвітлено характерні риси просторової структури парків краю, а також запропоновано шляхи активізації сучасної пам'яткоохоронної та краєзнавчої діяльності в контексті використання об'єктів паркового мистецтва Поділля.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 356 сторінок, з них 182 сторінки основного тексту. Вступна частина і загалом структура роботи логічна, відображає розуміння автора наукової проблеми та шляху її вирішення. Зміст автореферату повністю розкриває основні положення дисертації.

Робота належним чином апробована. Її основні положення висвітлені у доповідях і тезах конференцій протягом 2011 – 2015 років, крім того, автором опубліковано за темою сімнадцять статей, з них шість – у фахових виданнях.

Основна частина дисертації Халайцана В.П. складається із чотирьох розділів, що послідовно з'ясовують історичні етапи виникнення та розвитку мистецтва створення парків та роль культурного життя у мистецтві паркобудування на Поділлі, чинники впливу на мистецтво створення парків, типологічні та художньо-композиційні особливості ландшафтно-паркових зон Поділля.

Взята до уваги автором проблема обґрунтування самотності та мистецької цілісності маєткових парків Поділля XVIII – початку XX століття

внаслідок своєї специфіки перебуває на перетині ряду гуманітарних та природничих наук, тому вимагає звернення до великого обсягу тематично різнопланових джерел. У першому розділі «Джерельні й методологічні засади розгляду мистецтва створення парків» розглядається джерельна база дослідження й теоретико-методологічні критерії вивчення проблеми. Варто відзначити підібраний здобувачем перелік літературних та архівних джерел (402 позиції, з яких 58 – архівні матеріали), ґрунтовний аналіз якого дав змогу всебічно розглянути окреслену проблематику. Автор слушно зазначає, що «ландшафтна композиція парку є втіленням світоглядних уявлень людини та виразом панівної філософії епохи» (с. 88), тому, на наш погляд, в історіографії варто згадати також і праці постатей української культури, філософська думка яких відповідала тенденціям тогочасного паркобудування.

У другому розділі «Об'єкти ландшафтно-паркового мистецтва як складник культурного життя регіону» дисертант систематизував значний за обсягом матеріал, послідовно висвітлюючи історію виникнення та розвитку паркового мистецтва від найдавніших часів до сьогодення, простежуючи взаємозв'язок філософських засад, культурного підґрунтя окремих історичних епох та їх відображення у мистецтві паркобудування, розглядаючи ландшафтну композицію як історико-культурну формацію та роль культурного життя у мистецтві паркобудування на Поділлі. Автор зі всією серйозністю підійшов до питання термінології, аналізуючи наукову дискусію з приводу сутності таких понять як «маєток», «парк», «садиба» та обґрунтовуючи доцільність введення в науковий обіг поняття «маєткового парку».

Будучи не тільки способом організації простору чи звичайним декоративним комплексом, сади втілюють різноманітні концепції сприйняття природи людиною. Дисертантом досить глибоко розглянуто традиції паркового будівництва Давньої Греції, Риму, Єгипту, прийоми побудови китайського саду, історію становлення композиції японського саду та виражальним засобам його об'ємно-просторової композиції. На нашу думку, варто було б зазначити також глибинний філософський контекст образу саду

як втілення гармонійності й довершеності і водночас як архетиповий образ в українській культурі. Адже сад віддавна вважався ключовою константою українського світорозуміння.

Не менш важливим теоретичним матеріалом є **третій розділ «Чинники впливу на мистецтво створення парків»**, в якому розглянуто філософсько-світоглядні уявлення в організації ландшафтів, вплив власників маєтків на утворення композицій паркових зон, а також роль природного ландшафту в планувальному укладі парків. Зокрема, запропонована авторська класифікація паркових структур з огляду на природні компоненти (с. 116-117).

Визначаючи маєтковий парк як культурний феномен паркобудівної традиції Поділля XVIII – початку XX століття та простежуючи еволюцію традиції подільського маєткового парку, можливо, варто було провести її порівняльний аналіз із тенденціями розвитку паркобудування в інших регіонах території України протягом зазначених хронологічних меж.

Актуальним є **четвертий розділ дисертації «Типологічні та художньо-композиційні особливості ландшафтно-паркових зон Поділля»**, в якому дослідник висвітлює типологічні, художньо-композиційні особливості ландшафтно-паркових зон Поділля. Важливими та насиченими фактичними даними є підрозділ, що розкриває таксономічні характеристики подільських паркових утворень. Систематизована інформація, подана у вигляді таблиць, про таксономічний склад унікальних деревних видів рослин подільських маєткових парків (Додаток В та Додаток Г) має важливе значення для можливих подальших спроб відновити загальний вигляд ландшафтно-композиції, а, відповідно, і видовий склад тих парків, які вже зруйновані чи напівзруйновані.

Варто відзначити, що додатки становлять особливу цінність пропонованої роботи. Зокрема, Додаток Б містить таблицю, в якій наведено перелік наявних палацово-паркових комплексів Поділля із зазначенням періоду їх заснування, авторства, загальної площі та наявних складових паркової композиції. Хочемо звернути увагу на те, що при зазначенні статусу

територій чи об'єктів природно-заповідного фонду слід вказувати також і категорію, до якої він належить, наприклад, «парк-пам'ятка садового-паркового мистецтва загальнодержавного значення». Щодо вказаних у цьому ж додатку типів паркової композиції, то виникає питання щодо одночасного вживання термінів «пейзажний тип» та «ландшафтний тип», оскільки не зовсім зрозумілим є їх трактування: чи це відзначення автором певних відмінностей між ними, чи це все ж вживання їх як синонімів. Крім таблиць, додатки містять також значний ілюстративний матеріал (додатки Д, Е, Ж, З, К, Л, М, Н, О), що дозволяє в повному обсязі сприймати текст дисертації. Однак, на нашу думку, відсутність уніфікації найменувань ілюстрацій з прив'язкою до того чи іншого підрозділу дисертації чи додатків та відсутність анотованого переліку усіх додатків дещо ускладнює пошук ілюстрацій. Також варто зазначити, що при позначенні додатків певні літери є винятком та не застосовуються при їх оформленні, зокрема, літери Г та О.

Важливо, що під час експедиційно-польових паркових досліджень, здійснених автором, обстежено і зафіксовано у фотоматеріалах, замальовках і схемах 131 парк Поділля в межах сучасних Хмельницької, Вінницької, Тернопільської областей. Зважаючи на те, що значна частина досліджуваних об'єктів раніше не була предметом наукового дослідження і мистецького аналізу, саме натурні дослідження маєткових парків дозволили створити об'єктивну картину сучасного їх стану та накреслити майбутні перспективи їх дослідження та відновлення. З огляду на практичну цінність дисертації, можна висловити побажання щодо впровадження результатів дослідження у вигляді рекомендацій щодо тих парків, які є перспективними для надання їм статусу територій природно-заповідного фонду.

У тексті дисертації трапляються окремі стилістичні та граматичні помилки, проте варто відмітити, що робота В. Халайцана написана легкою для сприйняття науковою мовою. Результати, отримані в процесі наукового дослідження, свідчать про повноцінне розкриття зазначеної теми, досягнення поставленої мети та успішне здійснення її завдань. Висновки відповідають

поставленим завданням і виглядають логічними та переконливими. Однак, вважаємо, що висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів у кінці кожного розділу все ж доцільно було б виокремити.

Висловлені зауваження та побажання здебільшого мають рекомендаційний характер і жодною мірою не применшують наукової вартості пропонованого дослідження, вказують можливі напрямки подальших досліджень і тому не впливають на загальне позитивне сприйняття роботи.

Дисертація Халайцана Володимира Петровича «Мистецтво паркобудування в культурному житті Поділля XVIII – початку XX століття» є самостійним завершеним дослідженням, що містить науково обґрунтовані результати та відповідає чинним вимогам до кандидатських дисертацій, а її автор Халайцан Володимир Петрович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство).

Кандидат мистецтвознавства,
викладач кафедри дизайну і теорії мистецтва
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

 Лотоцька В.М.

